

Albertus Pictor.

(En av årets stora händelser är otvivelaktigt den på Statens Historiska museum anordnade utställningen av Albert Pictors verk. Till belysning av denna utställning och för att framhäva dess intresse och betydelse har tidskriften anmodat både en konsthistoriker av facket och en konsthistoriskt intresserad och kunnig präst att skildra den.)

I.

Den svenska medeltidskonsten är inte rik på namn och än fattigare på konstnärspersonligheter. Livlösa anonyma och konstruerade mästarebeteckningar, vilkas produktion då och då ökas stundom t. o. m. förminskas, är vanligast. Med desto större intresse omfattar man då en konstnär, som både till namn, levnadsöden och produktion träder oss till mötes. En sådan var den Albertus, som utsmyckat så många Upplandskyrkor på 1400-talet. För jämnt åttio år sedan trädde han fram ur dunklet genom Hans Hildebrands forskningar. Sedan dess ha många konstforskare lämnat bidrag till hans produktion, främst Henrik Cornell och Sigurd Wallin. Nu senast kan allmänheten skaffa sig en fyllig och egen bild av målaren tack vare en stor utställning i Statens historiska museum. Det är inte bara för Albertus Pictor denna utställning här skall omtalas, utan mera därför att de forskningar rörande medeltida målarteknik och material, som här åskådligt framställas, äro grundade på aktuella forskningar av mycket stort intresse.

Någon gång på 1460-talet dyker för första gången målarsignaturen Albert upp. Det är i Sala landsförsamlings kyrka, som han dekorerat och signerat. Här finner man också hans lärars och mästars verk sida vid sida. Peter, så var lärarens namn, dekorerade koret, och Albert, lärjungen, fick fullborda långhuset. Vår Albert återfinnes sedan i diverse handlingar i Stockholm, först 1473, då han äktat Anna, änkan efter en målare. Han kallas i handlingarna än målare än pärlstickare, och de senare årens forskningar ha kunnat tillägga honom en hel rad vackra broderier på

kyrkotextilier. År 1508 är han också nämnd i samband med en altarskåpsbeställning till Nådendal. Han ägde två stenhus vid Norreport och betalade större skatt än någon av sina kolleger. I ett stort antal uppländska kyrkor var han flitigt verksam. Tre äro signerade (Kumla 1482, Kalmar 1485 och Ed 1487), och andra kunna lätt hänföras till honom (Husby-Sjutolft, Härnevi, Härkeberga, Vånga, Yttergran och Täby). Dessförinnan har han troligen dekorerat Dingtuna och Floda (omkr. 1479). Yngre arbeten av honom finnas i Sjalakoret i Storkyrkan, Bromma, Vittinge, Almunge, Kungs Husby, Löt och Odensala. De flesta av dessa målningssviter anses vara mer eller mindre egenhändiga, medan andra utförts av hans biträden eller av yngre mästare, som utbildats i hans verkstad. Sådana målningar finnas i Gryta, Stavby, Knutby, Söderby-Karl och Lagga. De egenhändiga verken representera tiden omkring 1480—1490.

Till denna onekligen imponerande produktion kommer sedan ett antal »pärlstickrier». Det är Agnes Brantings, Andreas Lindbloms och i senare tid särskilt Agnes Geijers förtjänst att ha tillagt Albertus ett rätt betydande antal broderier, av vilka en mässhake i Mariefreds kyrka anses ha tillkommit före 1465. Ärkebiskop Jakob Ulfssons mässhake är daterad 1482. Höjdpunkten i hans pärlstickarkonst utgör det bekanta gravtäcket, som tillhört Holmger Knutssons grav i Skoklosters kyrka och en mässhake i Uppsala domkyrka med ett ryggbroderi av jungfru Maria i gloria och medaljonger med Marias sju fröjder. Inte mindre än 27 textilier, som kunnat tillskrivas Albert, visas på utställningen. Dessutom får man här också en föreställning om hans förmåga som skulptör genom bilden av S. Martin till häst, som Rune Norberg attribuerat, med vilken rätt får man se.

Eftersom broderierna visas i original men kalkmålningarna bara i fotografier och några få målade kopior, får man givetvis en starkare bild av pärlstickaren än av målaren. Det är visserligen ingen stor konstnär, som träder oss till mötes, men en mycket säker dekoratör och skicklig hantverkare. Agnes Geijer har påpekat en teknisk egendomlighet med broderad imitation av vävd sammet. Typiskt är också riklig användning av tygapplikation med kraftig effekt.

Pärlstickarens egenskap av kyrkodekoratör röjer sig i en ovanligt fint genomförd distansverkan. I fråga om stil råder en sällsam blandning av fullgott och medelmåttigt, men genomgående är

teckningen uttrycksfull. Det har därför berett forskarna stor möda att hålla det rätt heterogena materialet samman under en mästarebeteckning. Men bestämningarna bära trovärdighetens prägel.

I fråga om kolorit utmärka sig Alberts broderier för klar och lysande färg: eldrött, gräsgrönt, vitt, svart, ockragult, brunviolett och azurblått samt naturligtvis guld och silver (sparsamt). När man finner denna förkärlek för klara färger i broderierna frågar man sig naturligtvis om inte också kalkmålningarna haft denna intensiva, lysande färgskala. Utställningen är delvis tillkommen för att utgöra ett svar på denna fråga, och med största intresse tar man del av de omfattande undersökningarna rörande material och teknik, som utförts som förberedelser för utställningen. Det visar sig nu, att kalkfärgerna förändrats avsevärt och t. o. m. så starkt, att den ursprungliga färgskalan gått förlorad. Det som nu är svart och grått har ursprungligen varit rött, rosa, blått och vidare har citrongult och purpur försvunnit. Ser man de utställda rekonstruktionerna i färg finner man istället en klar och ganska ljus färgskala, som domineras av kontrastfärgerna rött och grönt liksom textilierna. Man förstår nu, att målningsdekorationen haft en helt annan effekt i kyrkorummet, som på den tiden var betydligt svagare belyst. Målningarna trädde genom sin färg fram i rummet och spelade en viktigare roll. Att dekorationerna ändå inte tog överhand beror på att den på ett utsökt skickligt sätt är sammankomponerad med arkitekturen. Häri ligger mästarens verkliga storhet.

Utställningen, som illustrerar allt detta, kan gott räknas till de mera epokgörande i denna genre som visats på länge. De vetenskapliga färgtekniska undersökningarna, som nyligen påbörjats, äro ännu inte avslutade och komma förmodligen ge mera positiva resultat. Äran av utställningen tillkommer fil. dr. Agnes Geijer, som i en utförlig och instruktiv katalog dragit upp huvudlinjerna av Alberts konstverksamhet och framställt de många konsthistoriska problemen i samband med Alberts pärlstickerier och målningar, problem, som hon själv också varit med om att lösa.

Bengt Cnattingius.
